

Sorgen over en Landsfader

Taler

Johan Sebastian Welhaven

Dato

22 september 1859

Sted

Christiania

- 1 Sorgen over Kong Oscar har i alle Norges Egne bevæget Hjerterne og overalt fundet sit Udtryk. Længe inden Afgjørelsens Time kom var denne Sorg forberedt og ligesom fostret i Folkets Tanker; den blev udviklet gennem alle de Overgange, som betegne den vaagende Kjerligheds Prøvelser: Frygt, Haab,
- 5 tiltagende Bekymring, Fortrolighed med det uafvendelige Tab. Længe maatte vor hedenfarne Konge bide paa Forløsningsstunden, og længe maatte hans Folk betragte ham som en Døende. I den Tid stod Kjerligheden sin Prøve; thi vel ved vi, hvorledes den haabløse, langsomme Henvisnen af et dyrebart Liv kan true med at adsprede det deltagende Blik, og sløve den Kjerlighedsaand, der skal
- 10 omgive en Lidende. Men da, under Afmagten, midt i sin dybeste Svaghed, vinder det ædle Menneskeliv den skønneste Seier over Forkrænkelsen; da forklares allerede den Henstraktes Billede; paa Lidelsens mørke Grund tegne sig for de Sørgende det henrundne Samlivs hjertegribende Minder, og ved deres Lys holdes Ømheden vaagen paa sin lange Nattevagt. Hvor smertelig var i Kong
- 15 Oscars sidste Leveaar den Betragtning, at et saa betydningsfuldt Liv skulde hensynke og omtaages i denne dybe Afmagt; og dog - naar vi nu betænke det, nu da vi kalde ham salig, maa vi vel tillige prise ham, fordi han saaledes, langsomt døende, kunde fængsle til sit Leie Kjerligheden og indgyde den forhøiede Kræfter. Ja, fra den indre Omgivelse, hvor hans Elskede bragte ham en utrættelig
- 20 Ømheds daglige Offere, udvidedes Deltagelsens Samfund til den store Folkefamilies mange tusinde Hjerter, der nu bevægedes dybere ved hans Savn.

- Saaledes elsket indgik Kong Oscar til den evige Fred, og Sorgen over hans Bortgang, formildet ved Tanken om hans Befrielse fra det tunge Aag, fik ogsaa
- 25 Inderlighedens Præg. Saamangen Landstyrers Baare har været omgivet af en Folkesorg, der mere fremkom af Forstandens Syn paa den indtraadte Forandring end af Hjerternes Stemning, mere dvælede ved en standset Fremgang i Statslivet, end ved den Hedenfarnes hele Personlighed. Det var da ikke Billedet af en Landsfader, som ædelt uforglemmeligt levede i Folkets Savn.

Tanken henvendtes paa en Kraft, der nu var tabt, eller paa et yndet System i Styrelsen, der vilde ophøre; og Ingen nægter, at en saadan Folkesorg kan være gyldig og hædrende for den Bortgangne; men den mangler dog en dybere Sandhed, Samfundsaaendens inderste Liv; den kan ei løfte og adle et Folk, som
35 Sorgen over en Landsfader, i hvis Erindring det har Udtrykket af Samfundets høieste Goder. Vi, der feire denne Mindefest, kan, som ud af Folkets Midte, vidne om Beskaffenheden af dets Sorg over Kong Oscar; thi er det ikke saa, at al Erindring om hans Idrætter, om hans trofaste Virken for dette Riges Hæder og Held, er for Enhver af os høiere besjelet ved Betragtningen af hans Personlighed,
40 denne lyse Charakter, hvori det store Ansvars Alvor, Menneskevennens Mildhed, det høihjertede Kongesinds Tillid til Folket, saa inderligt var forenede?

Ja, saavist som hans Gjerning for Norge har været indgribende og velsignet,
45 ligesaavist er ved ham et ædelt Menneskebillede opløftet for Samfundet, levende anskuet i Sorgen, og indviet til dyrebare Ihukommelse.

Vor hedenfarne Konges Støv hviler i Gravkapellet, Sorgen har fejret sine Høitider i de tvende Riger; hans Livs Gjerning er med Skrift og Tunge
50 fremstillet for Broderfolkene, og nu først slutter Norges Universitet Rækken af disse Eftermælets Vidnesbyrd. Dette Forhold, som tilfældige, men afgjørende Hensyn har fremkaldt, har dog tillige for Tanken sin Betydning. Ved Videnskabens Hovedsæde, hvor Tilværelsens Rørelser og Minder skal prøves af Sandhedens Aand, hvor det Uforgjængelige skal kjendes i Timelighedens
55 Omskiftelser, her synes det tilbørligt at samle de mange Vidnesbyrd og udtale den Sandhedsgrund, hvoraf de ere udgangne. Og det er da atter vor forevige Konges Menneskecharakter, som nærmest staar for vort Blik; vi henstilles for dette Livsbillede, der nu besjeler Sorgen, og hvoraf hans Eftermæle skal hente sin rette Fornyyelse i alle kommende Tider. Lad mig da forsøge at træffe nogle
60 Grundlinier af den elskede Landsfaders Væsen. Eders deltagende Betragtning skal selv udfylde Billedet og udbrede, i Enighed med hans Aand, det milde Alvors Stemning over denne Mindestund.

Det er bleven et almindeligt Ord, at Kong Oscar var en Fredsfyrste, og dette Ord
65 er træffende, fordi han i sit inderste Væsen var fredsæl. Han var ei blandt dem, der hylde Freden af Svaghed, for den rolige Livsnydelses Skyld eller af kold Beregning. Nei, hans Characters Alvor og Varme, hans høie Sjelsdannelse, hans utrættelige Arbeide i sit Kongekald har sin Betegning i dette Vidnesbyrd, at han

70 var fredsæl. Tidlig stod for hans Aand Mennesketilværelsens Idealer; han saae
deres vexlende Afpræg gennem Tiderne, og han forstod i deres Lys Samtidens
Stræben. Hans hele Kongefærd vidnede for den Aand, som i det nærværende
Samfundsliv er af det Gode, og som i sig bærer Spirerne til en skjønnere
75 Fremtid. Vi kjende den nedarvede Forestilling om Vaabendaadens Herlighed,
der for saa Mange endnu er Et med Tanken om en Fyrstes Kraft og Mandemod;
men vi mærke tillige, at denne Forestilling mere og mere aftager i den nulevende
Slægt. Hvad er det for en Magt, som i vore Dage neddæmper det ærgjerrige
Krigsmod, eller dog pludselig afbryder og lammer det midt i dets Bedrift? Det er
en Magt, der antager mangehaande Skikkelser, men det er i Grunden
80 Forædlingens Fremgang i Sjelene, som efterhaanden udvikler sig til en stor
Samfundsbekjendelse, og allerede unddrager de kampfærdige Hære hin
Almenbeundringens Atmosfære, der indeholder deres Livsluft. Selv fra den
truende Vaabenplads istemmes nu Fredens Løsen, fordi det ikke længer er de
Undertryktes Nødraab, men en Røst, som i Sandhed er bleven stærkere end alle
85 Krigsbasuners Lyd. Naar vi da sige, at Kong Oscar elskede Freden, og naar vi
betragte hans Virken i dens Tjeneste, da tænke vi tillige paa hans oplyste Aand,
da finde vi ham gennemtrængt af Tidens sande Livskraft; vi se, hvorledes den
har bevæget hans Sind, uddannet hans Verdensanskuelse og bestyrket ham i de
Overbevisninger, som han, uden at forvirres af nogen flygtig Opinion, fulgte i
90 sin Styrelse. Saaledes stod denne Fredsfyrste, ikke blot ved sit Purpur, men tillige
i Erkjendelse og Handling paa Samfundets Høide.

Kong Oscar havde tidlig fattet sin Opgave og erkjendt, at Midlerne til dens
Løsning først maatte søges i hans egen Udvikling. Han, der var Arving til tvende
95 Kroner, valgte ingen Lettelser, ingen Gjenveie i Forberedelsen til det alvorlige
Livskald. Som en god Søn af en stræbende, frisindet Tid arbeidede han for at
vinde den aandelige Frihed inden han modtog det Scepter, hvormed han skulde
beskytte Folkefrihedens Indstiftelser. Ingen Egn af Menneskeforædlingens store
Rige blev ham fremmed; han kunde udholde den strenge Forsknings Arbeide og
100 naae dens Frugter, forlystes i Tankens Verden og fastholde de Syner, den viste
ham. Dertil nærede han sit Hjertes Varme, og hans Sind fremblomstrede i
Øvelsen af de Kunster, der forskjønne Tilværelsen og samstemme paany de delte
Kræfter. Stille, kun lidet berørt af Styrelsens Idræt, næsten som i et Privatlivs
Forborgenhed, foregik denne Udvikling, men de tvende Folk kjendte dog dens
105 Art, og om der end gaves dem, som fandt denne mindre stemmende med en
Statsstyrers Hovedsag, erkjendte dog alle oplyste Borgere en saadan Udviklings
høie Værd for Thronarvingens kommende Virken. Heller ikke blev hans

aandelige Syssel uden Vidnesbyrd; fra sine Studiers indfredede Kreds sendte han
110 en betydningsfuld Hilsen til Broderfolkene, og idet han fremstillede for
Almenheden sine Tanker om et af Samfundets vigtigste Anliggender,
aabenbarede han derved saavel sin Tænkings Grundretning, som dette faste
Retsind, denne dybe Menneskekjerlighed, der fremfor alt betegnede hans
fredsæle Aand. I sin Forberedelses Tid stod Oscar flere Gange, baade som
115 Yngling og som Mand, i det norske Folks Midte, og eiendommeligt var det
Væsen, hvormed han vandt Hjerterne. Saa forskjelligt fra den heltemodige
Faders mægtigt gribende Personlighed. Oscars Væsen bar et Præg af tankefuld
Selvbegrænsning. Det var som om han i hver Stund havde Følelsen af sit
kommende Ansvar, som om al hans Fremtræden derved fik et dæmpet Udtryk.
120 Men Folket blev snart fortrolig med dette Ydre, tydede det smukt, og gav ham
sin fulde Hengivenhed. I hans prunkløse Færd, i hans Aasyns milde Alvor, saae
det de gode Varsler, som hans Kongebane har stadfæstet.

I sin fulde Manddomskraft tog Oscar Sceptret, og da udtalte han som sit
125 kongelige Løsen det vægtige Ord, der har faaet en uforanderlig Samklang med
hans Navn. «Ret og Sandhed», hvilket alvorligt Valgsprog i et Menneskes
Mund! Det tiltaler og kalder som fra Fornuftlivets dybeste Grund; det nedslaar
og forfærder ved sin manende Strenghed; ubetinget hyldes det af Alle; den Svage
og den Stærke, den Letsindige som den Omsorgsfulde siger i sit Hjerte: Ret og
130 Sandhed! Disse Ord ere simple og jevne, og dog har de en skarp Glands, der vel
kan smykke et høitstillet Skjoldemærke; men hvo kan uden Bæven udtale dette
Løsen som Fordringen til al sin Idræt, som den Lov, hvorefter han vil have sit
Liv dømt? Ret og Sandhed, det er Alt, alle gode Forsætters, alle Fornuftbuds
Hovedsum.

135 Vel ved vi at intet Menneskeliv kan fyldestgjøre Fordringen, men dog - at være
udholdende i Bestræbelsen, trofast tjenende under dette Lovbud, hvor
vanskeligt for en Dødelig, og vel ikke mindst for den, der bærer Kronen! I
Oscars Mund var dette Ord baade et Vidne om hans Forberedelses Alvor og et
140 frivilligt Løfte til de tvende Folk. Folkene hørte det med Glæde og tillidsfuld
Forventning, men han, der udtalte det, og lod det sammen med sit Navn
afpræge i Sten og Metal, han har været dybere bevæget, han har følt Kronens
forøgede Vægt paa sit Hoved og været ydmyg paa Thronen under Ansvarets
Magt.

145 Kong Oscars Livsgjerning ligger afsluttet for vor Betragtning, og vel er det saa, at

den endnu ei kan finde sin fulde Belysning; men der er i hans Eftermæle en Røst, som ei skal forandres eller fortrænges, en Røst fra Folkehjertet, som vidner
150 om at han blev sit Løsen tro, hengav sine Kræfter i den hellige Tjeneste for Ret og Sandhed. Mangehaande Fordringer, som kun efterhaanden, i Slægtfølger kan fyldestgjøres, blev henvendte til hans Styrelse; stærke Brydninger af en bevæget Tids Kræfter omgav hans Throne. Kunde han tilfredsstille alle saadanne Krav, kunde han klare eller lede Bevægelsen? Ak, hvorledes var det muligt, selv om han
155 havde eiet et Overmaal af Kraft og træffende Indsigt! Ogsaa mod ham rettedes Anklager og misfornøiede Raab. Han, der med udholdende Nidkjerhed stod ved Styret, hørte dog mangel Bebreidelse for Svaghed, Vaklen, eftergivende Nølen. Saadanne Domme er allerede i mangt et Punkt frafaldne, hvor Tingenes Udvikling har medført en anden Betragtning; men hvo, der med aabent Sind
160 har opfattet Kong Oscars Charakter og Personlighed, skal, selv i hine Bebreidelser, finde en Betegning for det, der, under al menneskelig Skrøbelighed, var vor hedenfarne Konges ædleste Væsen: hans Selvprøvelse, hans altid vaagende Retsind. Kong Oscar følte at han ikke blot var omgjordet med Afgjørelsens Sværd, men at der tillige var lagt i hans Haand en Vægt, for
165 hvis Udslag han bar det uendelige Ansvar. Saaledes, i Alvor og Gudsfrygt, overholdt han sit kongelige Løsen. For ham var det intet brammende Magtsprog, intet Præg der skulde stemple et Døgnets Forlangende med en blendende Sanktion; men det var ham en advarende Røst i hans Indre, og dertil et freidigt Vidnesbyrd om hans Lydighed under den Aand, som er stærk i
170 Svagheden og hvis Domme er ubedragelige.

Og sandelig, dette hans Ædelsind har baaret rig Frugt for hans Lande, og det er ikke først Savnet og Sorgen, som udtaler det. Selv har han været vidende om og lykkelig ved den dybe Taknemmelighedsfølelse, der under hans hele Styrelse har
175 gennemtrængt Norges Folk. Ja som en Fornemmelse af Sundhed og Velvære levede i vort Samfund Tilliden til denne Landsfader og Bevidstheden om hvad vi skyldte ham. - Han, der var erfaren i Selvprøvelse, havde med uhildet Blik seet Selvstændighedens Krav hos det stræbende Folk; han erkjendte at denne dets Grundstemning var Et med dets Udviklingsevne, en Kraft, der kunde anspendes
180 til alt Godt og beseire store Hindringer. For ham, den høisindede Voldgiftsmand, stod det klart, at saavist som denne Selvstændighedsaand var forudsat i de tvende Rigers Pagt, ligesaavist maatte dens fulde Anerkjendelse være Betingelsen for det rette Samfundsliv i Foreningen. Kong Oscar forstod det norske Folk; dette Vidnesbyrd indeholder Grundvolden til Alt hvad der i
185 vort Land er bleven hans Styrelses Ros og Velsignelse. I Norges Statsliv er der en

Charakter af Aabenhed og Menløshed; det har haft sine indre Gjeringer og Kampe, men det har kun villet hæve sig af sin Afmagt, afhjælpe sine dybe Savn, øve sine Kræfter for at naae en Udvikling der kan stemme med dets Kald og
190 Plads mellem Folkene. Hvilke store Vanskeligheder var ei her at beseire, hvilke Offere at bringe for den Slægt, der saaledes skulde bygge Landet og betrygge dets Fremtid! Sandelig, naar vi overveie alt dette - og ingen Betragtning kan ligge os nærmere - da synes det underligt at en saadan Stræben kan blive politisk mistænkelig. Men da staar ogsaa Kong Oscar saa forsonende, retvis og klar for
195 vore Tanker, og vi føle at dette Folks Higen maa have besjelet ham, fundet dyb Gjenklang i hans kongelige Sind. Saaledes løftede han for Verden Norges kronede Skjold. Paa vore Volde og Stavne, i vore Arbeiders Hegn plantede han Selvstændighedens rette Banner, og se, det var mere end et Tegn for Riget; det blev i Sandhed hans Banner, hans kongelige Mærke, hvorunder han skred
200 trofast frem med dette Folk paa de steile Baner for dets Udvikling. Vi mindes de vækkende Ord, hvormed han første Gang fra Thronen tiltalte Norges Storting: «Oplysningens Velgjerninger», sagde han til Slutning, «Samfundskræfternes Udvikling og Frihedens Hegn, er en Arv som vi bør efterlade i en endnu bedre Skikkelse til vore Etterkommere». Og naar vi nu holde dette Krav mod
205 Opfyldelsen og prise Værket, da finde vi mellem de mange Arbeidende ingen mere ufortrøden end han, der udtalte Fordringen, han, Herskeren med den sanddru Røst og den lutrede Vilie. I hans fredelige Saga er en Række af Norges lykkeligste Aar indtegnet med store indgribende Idrætter til Fremgang for Riget i Samfundsorden, Velstand og Oplysning; og fordi Kong Oscar i Alt dette gik
210 sammen med sit Folk, var deltagende i dets Anstrængelser og agtede dets offentlige Aand, derfor kalde vi ham med Inderlighedens Stemme en Landsfader. Hvergang vi sige, at den bedste Vinding, vort Folk under hans Scepter har naaet, er dets modnede Selvbevidsthed, vidne vi tillige om Visdommen i hans Styrelse, og om den rene Æresglands, der omgiver hans
215 Navn.

Norges Krone fik i Kong Oscars Varetægt forhøiet Betydning, og alt som vort Folk kom til denne Erkjendelse, steg dets Følelse for Broderfolket og de forenede Rigers Pagt. Oscars Retsind var ligesom det Midtpunkt hvori de mangehaande
220 Fordringer og Stemninger, Rigerne imellem, fandt sin Ligevægt og Samklang, og hvo vil nægte at vort eget Samfund derved fik en velgjørende Paavirkning, berørtes af en friere Aand? Under Oscars Øine, og til Sjeleglæde for ham, fremblomstrede med nye Kræfter det nordiske Forbundsliv, og endnu inden Afmagtens Taager omgav ham, stod han i Klarheden af dette Foraar, signet og

hyldet af den Slægt, i hvem hans Verk skal fuldkommes.

Ja, som den høisindede Landsfader for tvende Folk er han signet og hyldet, og den taknemmelige Samtid, der i Savnet anskuer hans Billede, kan ei heller tvivle
230 om hans Plads i Berømmelsens store Mindehal. Hvad han har erkjendt og søgt er intet skuffende Phantom, der farer hen og slukkes - nei, det er et Formaals, givet af den Sandhedsaand, der mere og mere vil udbrede sit Rige. Derfor skal kommende Slægter prise hans Livs Stræben, forstaae hans kongelige Væsen, der
235 baade var fast og mildt under den voxende Omsorg; fast og mildt i Fremsyn og Eftertanke, i at paaskynde og afvente; fast og mildt i at ville det Gode og bevare Troen paa dets Selvudvikling. Naar vi da haabe paa en Fremtid, som i Forældningens og Fredens Aand stedse mere skal vinde Syn for det Opløftende i Personlighedens Adel og for dens Betydning paa en Throne, da tænke vi os og Kong Oscars Billede høitstillet i Mindehallen til uforgjengelig Ære.

240 Kong Oscar nyder den Godes Hvile efter sit ufortrødne, alvorlige Dagverk; og saa mild en Erindring har han efterladt hos sine Folk, at den midt i Savnet vederkvæger Hjerterne. Men idet vi saaledes erindre ham, tænke vi og med Taknemmelighed paa de Kjere, der stod ham nærmest, lettede ham Kronens og
245 Sorgernes Byrde og udbredte om hans kongelige Arne den samme Velsignelse, som i det borgerlige Liv er Betingelsen for al Fred og Velfærd. En rig Kjerlighedsarv er tilfalden de Sørgende i Kongehuset. Denne Trøst bringes dem fra Folkehjertet, og overalt hvor de dvæle eller færdes i Oscars Riger, skal de fornemme dens lindrende Kraft. Og med særegen Betydning lyder dette Ord for
250 ham, der nu er opstegen paa sine Fædres Throne. Til glad Fortrøstning, som til forhøiet Ansvar, lever hos ham den Bevidsthed, at han tilligemed de tvende Kroner har modtaget den rige Kjerlighedsarv.

I vort Fædreland er Hengivenhed for Kongen et i Folkecharacteren rodfæstet og
255 udholdende Træk, nøie forenet saavel med dette Folks Frihedssind som med dets dybe Sands for Lovlighed og Ret. Hvor velgjørende da for Almenaanden, naar denne Stemning finder i Kongens Personlighed og Virken sin fulde Tilfredsstillelse! Kong Carl ved det; han kjender dette sit Folk og har fornummet de ubedragelige Yttringer af dets Hengivenhed. Med den aabne
260 Freidighed, der vinder alle Hjerter, er han kommet denne Hyldest imøde, og har som Rigets Styrer allerede lyst betegnet sin kongelige Bane. Vort Folk dvæler nu ved denne Udsigt, og her, fra Kredsen af Videnskabens Dyrkere, kan det høre en Røst der taknemmelig glad vidner om Kong Carls oplyste Aand og samstemmer

265 med Norges bedste Forhaabning. Tillidsfuldt se vi op til hans Throne. Han vil
fortsætte Oscars Verk. Skjønt med andre Gaver og Kræfter, med et andet
Personlighedens Præg, vil han ligne Faderen i kongeligt Høisind og vorde elsket
som han. Ja, han har udtalt sit Forsæt. Ogsaa han har fra Thronen hilset sine
270 Folk med et betydningsfuldt Tilsagn: «Med Lov skal Land bygges»! - Her lyder
atter Styrelsens Alvor, her er Anspendelse for alle ædle Evner; her mødes Konge
og Folk. O maatte det altid ske ærefuldt, med Visdom og Samdrægtighed! Gud
høre vore Bønner og signe Verket! Hans naadige Beskjermelse være over Kongen
og de forenede Riger!

275

Kilde

Tale og Cantate ved Det norske Universitets Mindefest for Kong Oscar. Christiania 1859.

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/sorgen-over-en-landsfader>

280

285

290

295

300